

2. BÖLÜM:

PARTİLİ BAŞKANLIK/PARTİLİ CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİ: MEKSİKA ÖRNEĞİ

“Dünya’dan Öğretiler” kısmının bu bölümünde Meksika modeline kısaca bakacağız.

ABD MODELİNDEN SONRA NEDEN MEKSİKA?

ABD “doğru başkanlık modeli” örneğidir ve doğru başkanlığın ne tür dengeler sayesinde kurulabildiğini ayrıntılı şekilde incelemiş olduk.

Meksika ise “yanlış başkanlık modeli” için seçtiğim örnektir.

Meksika, esasında, “en kötü başkanlık örneği” değildir! Meksika’dan çok daha az demokratik, çok daha kötü yönetilen, bunun sonucunda da çok daha yoksul başkanlık sistemli ülkeler vardır!

Örneğin: Afrika Kıtası’nda onlarca başkanlıkla yönetilen ülke var ve bunların büyük çoğunluğu Meksika’dan çok daha kötü başkanlık sistemi örnekleridir. Bunlara değinmiyorum bile!

Meksika'yı seçmemin önemli bir sebebi var:

- Meksika Anayasası aslında ABD Anayasası'na oldukça benzer bir yapı öngörüyor: Yani dünyadaki kötü başkanlık anayasalarından biri değil.

Üstelik Meksika Anayasası, Türkiye'de teklif edilen yeni anayasadan birçok açıdan daha iyi bir anayasadır:

- Örneğin Meksika Anayasası'nda başkanın Meclis'i feshetme hakkı yoktur! Bizdeki yeni teklifte var.
- Örneğin Meksika Anayasası'nda başkanın yargıya ilişkin hakları, bizde teklif edilen anayasadan daha kısıtlıdır.
- Örneğin Meksika Anayasası'nda başkanın çoğu ataması Meclis (Senato) denetimine tabidir. Bizde öyle bir denetim teklif dahi edilmiyor.

Meksika örneğini seçerek şunu izah etmek istiyorum:

Bizde teklif edilen başkanlık anayasa teklifinden *"daha iyi"* bir anayasa ile yönetilen Meksika'da bile *"partili başkanlık"* (başkanın partisinde ağırlığı olan başkanlık) modeli, katı disiplinli parti sisteminden dolayı, *"güçler birliğine"* yol açmıştır. Sistem demokratik olmaktan çıkmıştır.

PARTİLİ BAŞKANLIĞIN TİPİK ÜLKESİ: MEKSİKA

Bildiğiniz üzere, AK Parti ve MHP'nin üzerinde uzlaşmaya varacağı anayasal değişiklikte *"başkanlık"* ifadesi, MHP'nin itirazları üzerine *"cumhurbaşkanlığı"* olarak güncellense de *"partili cumhurbaşkanlığı"* modelinin, *"partili başkanlık"* olduğu konusunda kuşku yoktur.

"Partili başkanlık" sisteminin en tipik örneklerinden biri ise Meksika'dır.

2.1. 71 YIL KESİNTİSİZ İKTİDARDA KALAN PARTİ: PRI

Meksika, 120 milyon nüfuslu, 31 eyaletten oluşan bir federasyon.

Elias Calles'in 4 Mart 1929'da kurduğu ve Meksika bayrağının renklerini alan PRI (Meksika Kurumsal Devrimci Partisi), 71 yıl boyunca kesintisiz iktidarda kalmayı başarmıştır! (Sonra da, 2000 yılında küçük bir ara dönemden sonra tekrar iktidar olmuştur, bugün yine iktidardadır).

Demokratik güçlerin çok iyi işlediği bir ülkede 71 yıl, kesintisiz biçimde bir partinin iktidar olması neredeyse imkansızdır!

PRI'nın 71 yıl iktidarda kalmasının esas sebebi; PRI'nın, Meksika sistemindeki "güçler birliği" sayesinde sürekli güçlenerek varlığını devam ettirmesi, devletin ve yargının tüm kademelerini siyasallaştırması ve bunun sonucunda "parti devletine" dönüşen Meksika'da, tüm devlet imkanlarını parti adına kullanıp, denetimsiz bir şekilde ülkeyi yönetmesidir.

"Parti devleti" oluştuğunda ve denetimi sağlayacak güçler ayrılığı sona erdiğinde, bir partinin "ebediyen" iktidarda kalması kolaylaşır. Meksika'da örneğin, PRI seçim usulsüzlükleri ile ünlenmiş bir partidir.

Önde gelen Latin Amerika hukukçularının PRI için tespiti: "*Bir parti, gücü monopolize etti ve devlet imkanlarını kullanarak kendi gücünün devamlılığını sağladı. Diğer partiler seçimlere katıldı ancak adil olmayan şartlarda.*" (J.A. Crespo'dan alıntıdır. Benzer tespitler: W. Munoz ve J. Linz de yapmıştır).

Örneğin, 2000'e kadar olan dönemde PRI "oy satın almakla" şöhret yapmış bir partidir. Yaklaşan seçimler öncesi devlet parasıyla;

ama partiden yapılmış gibi gösterilen sosyal yardımlarla adı sıkça anılmış, “patronajla” oy satın alındığı defalarca gündeme gelmiştir, yüzbinlerce insan bu durumu protesto etmek için meydanlara inmiştir. Bu fotoğrafın en büyük nedeni ise denetimsizliktir.

Nobel ödüllü yazar Mario Vargas Llosa’ya göre sistemin hedefi, **“Bir kişinin değil, partinin sürekliliğidir.** Parti iktidara çöreklenmiştir; parti kendi çıkarına hizmet ettiği ölçüde eleştirilere açıktır; böylelikle, demokratik bir parti olduğunu da göstermiş olur. Fakat, iktidarının devamını tehlikeye düşüren eleştirileri de her yolu kullanarak bastırır.”

TESPİT 52:

MEKSİKA’DA DA OLDUĞU GİBİ, BİR ÜLKEDE “GÜÇLER AYRILIĞI” OLMADIĞINDA, YÜRÜTMİYİ DENETLEYECEK HİÇBİR GÜÇ KALMIYOR.

BU DURUMDA DA, YÜRÜTME ERKİ, DEVLETİ VE YARGIYI SİYASALLAŞTIRIYOR,

“PARTİ DEVLETİ” HALİNE GETİRİYOR VE DEVLETİN TÜM İMKANLARINI PARTİ İÇİN KULLANIYOR.

SONUÇTA, HERHANGİ BİR MUHALEFET PARTİSİNİN İKTİDARI TEKRAR KAZANMASI İMKANSIZ HALE GELİYOR.

DEMOKRATİK ÜLKELERDE BİR PARTİ 71 YIL KESİNTİSİZ İKTİDARDA KALMAMIŞTIR!

2.2. MEKSİKA ANAYASASI NASIL BİR SİSTEM ÖNGÖRÜYÜR?

– Meksika Anayasası “Kağıt Üzerinde” Oldukça Demokratiktir:

Burada meselenin esas ilgi çekici tarafını inceleyeceğiz: Meksika Anayasası, ilk bakışta, ABD Anayasası’na oldukça benzer bir anayasa.

Hatta, girişte de ifade ettiğim üzere, bizde teklif edilen yeni anayasa taslağına göre güçler ayrılığına ve denge-denetim mekanizmalarına daha geniş yer vermiş bir anayasadır. En basit örnekleri;

- Başkanın, Meksika’da Meclis’i feshetme yetkisi yoktur. (Bizde bu yetki cumhurbaşkanına veriliyor.)
- Başkan bir kereliğine, 6 yıllık bir dönem için seçilir (3 yıl sonra da Meclis seçimleri olur: Yani farklı dönemlerde seçimler vardır.)
- Meksika’da başkanın neredeyse tüm atamaları için Senato onayı gerekiyor. (Bizde teklif edilen anayasada herhangi bir Meclis denetimi öngörülmemiştir vs.)
- **Meksika sistemini uygulamada demokrasiden uzaklaştıran, katı disiplinli parti sistemi ve başkanın aynı zamanda parti yönetiminde ağırlığı olmasıdır. Bu özellikler, “güçler birliğine” yol açmıştır: Yürütme ve yasama bir olmuştur!**

Türkiye, Meksika’da olduğu gibi katı disiplinli parti modeline sahip bir ülkedir. Yeni anayasa teklifi ile de başkanın parti yönetiminde olmasının yolu açılmıştır. Hatta partinin genel başkanı olması dahi mümkündür. Bu sebeple, Türkiye’ye başkanlık sistemi gelirse, Meksika’daki yapıya benzer bir yapının oluşması riski vardır.

Uzun yıllar devam eden uygulamada (ve belli ölçüde halen fiiliyatta öyle), **Meksika Başkanı, Temsilciler Meclisi seçimlerinde**

adayları belirlemiştir, hatta parti başkanı olacak adayı da belirler. Bir nevi “fiilen parti başkanıdır”. Bu şekilde, yürütme, yasama kontrol etmektedir.

Parti yönetimindeki ağırlığından dolayı, Meksika Başkanı, Kongre'nin istediği yasa projelerini geçirmesini ve atamalarının tümüne onay vermesini sağlıyor. Bu da, başkanlık sisteminin özünü teşkil eden kuvvetler arasındaki denge ve kontrol mekanizmasını yok eden bir durumdur.

Katı parti disiplini de yasama ve yürütme arasındaki ayrılığı tamamen ortadan kaldırmaktadır. Bir partinin yürütmeye birlikte yasama organına da hakim olması, denetimsizliği beraberinde getirmektedir.

2.3. MEKSİKA: ANAYASADAN ZİYADE “FİİLİ” UYGULAMALAR ÜLKESİ:

Derin ayrıntılara girmek istemiyorum ancak özetle şunu söyleyebilirim: Meksika'da oluşan “güçler birliği” ve denetimsizlik yüzünden, anayasada yazanlardan çok farklı uygulamalar olmuş.

– Örneğin, **anayasada böyle bir hakkı yok iken, Meksika başkanları, PRI'nın parti genel başkanlarını seçmişlerdir:** PRI'nın kongresi sadece bir “formaliteden” ibaret olmuştur. Bu uygulamaya “*dedazo*” denir.

Düşünün ki, başkan, aynı zamanda partinin üst yönetimini seçerse, o partinin üst yönetimi ve dolayısıyla milletvekilleri başkanın sözünden çıkmaz.

– Aynı şekilde anayasada ABD sistemine yakın bir Yüksek Mahkeme atama usulü var. Ancak **yıllarca, yine tamamen “usulen”, her yeni seçilen başkanla, Yüksek Mahkeme üyeleri istifalarını sunmuşlardır!** Böylece yeni gelen başkan, Yüksek Mahkeme'yi hep kendisine yakın isimlerden oluşturmuştur.

Bunlar esasında Meksika Anayasası'nın ruhu ile çelişen ve güçler ayrılığını yok eden fiili uygulamalar. Hepsinin başında: parti kontrolü meselesi vardır.

2.4. DÖRDÜNCÜ GÜÇ MEDYA, PRI'NİN DESTEKLEYİCİSİ

Televisa, bugün yüzde 66'lık oranla Meksika'daki TV dünyasında ağırlığı elinde bulunduruyor. 2000 yılında kurulan TV Azteca ile birlikte Meksika'daki yayın ağının yüzde 95'ini bu iki grup elinde tutuyor. Bu da Meksika'daki televizyon yayıncılığının bir "duopolün" (2 şirketin) elinde olduğu demek.

Televisa'nın en bilinen özelliği, PRI ile kurduğu ve yıllardır süren yakın ilişki.

Televisa ve PRI arasındaki ilişki bugünlere kadar sürüyor. 2012 yılında PRI'yı yeniden zirveye taşıyan Nieto'nun kampanyasına Televisa'nın verdiği destek seçimlerin sonucunda da etkili oldu.

Son yıllarda, Meksika'da, hükümet propagandası için devlet bütçesinden (yani halkın parasından) 300 milyon dolar harcadığı belirtiliyor. Denetimin tam manasıyla işlediği bir demokraside böylesi bir durumla karşılaşılmaz.

Şunu iyi anlamak gerek: Partili başkanlık modeli güçler ayrılığını sona erdirdiği için, yargı da güçlü ve bağımsız bir erk olamıyor. Yargıya güvenmeyen medya da, "oto sansüre" başlıyor ve çıkış yolunu iktidara tam destek vermekte buluyor. Televisa örneğindeki gibi devletçi bir kimliğe bürünüyor.

Medyanın, bu sebeplerden dolayı, muhalefete daha az yer ayırması da, ister istemez muhalefet partilerinin zayıflamasına da yol açmaktadır.

TESPİT 53:

*MEKSİKA'DA, HAKİM PARTİ; HEM DEVLET
İMKANLARINI SONUNA KADAR KULLANIYOR (PRI, HER
SEÇİM ÖNCESİ SEÇMENE YARDIMLARI İLE VE SINIRSIZ
REKLAM BÜTÇELERİ İLE ÜNLÜ),*

*HEM BAĞIMSIZ OLMAYAN YARGIDAN KORKAN
MEDYAYI KENDİNE BAĞLIYOR, TAM DESTEĞİNDEN
FAYDALANIYOR,*

*HEM SEÇİMLERDE DENETİM EKSİKLİĞİNDEN DOLAYI
OLDUKÇA RAHAT "ALANA" SAHİP OLUYOR,*

*HEM DE TÜM BUNLARIN SONUCU GERÇEK BİR
MUHALEFET DE GELİŞEMİYOR.*

*TOPLUM DA YARGIYA GÜVENMEDİĞİNDEN GİTTİKÇE
"GÜÇLÜNÜN YANINDA" YER ALMAKTAN VEYA EN
AZINDAN SES ÇIKARMAMAKTAN YANA TERCİHİNİ
KULLANIYOR*

SONUÇ: 71 YIL KESİNTİSİZ SÜREN BİR İKTİDAR!